

KÉPZŐMŰVÉSZET**A létezés stációi**

KOTSIS NAGY MARGIT
SZOBRÁSZATÁRÓL

Évtizedeinkben egyre jobban elszaporodnak a „hontalan” műalkotások. Adva van a kép vagy a szobor, amely jóformán semmit sem árul el születése földrajzi, szociológiai, történelmi körülményeiről. Nincsenek konkrétabb, érzékletesebb gyökerei. Akár Párizsban, Chicagóban készülhetett, akár Debrecenben. Az esztéták egy része természetesen már nem akad fenn az efféle jelenségeken, sőt félig-meddig törvényszerűsége gyanakszik. Azt mondják: minél kozmikusabbá, egyetemesebbé válik a földrészek közötti szellemi, művészeti csereforgalom, a nemzeti kultúrák annál inkább elvesztik egyéni karakterüket. Több lesz a hasonlóság, az összekötő szál, mint az elkülönítő, autonomitást jelző tartalmi és formai vonás.

Kotsis Nagy Margit munkásságára nemigen érvényes e kortársi tendencia. Úgy alakítja plasztikai világát, hogy minduntalan hírt ad személyes kötődéseiről, egyben erkölcsi, nemzeti hovatarozásáról. Többször megmintázza szülőföldjének szellemi, formai élményeit, amelybe az archaikus, méltóságos székelyföldi emberek éppúgy beletartoznak, mint a Kőmíves ballada eszmeiköre. Mindez azonban csupán az érem egyik oldala. A szemközti térfélen viszont azt látjuk: az alkotó korántsem akarja megkerülni korszakunk elevenen ható, aktuális emberi gondjait. Így aztán a méltóságos, áhítatos erdélyi figurások mellett jobbra magányos vagy kapcsolatokat kereső emberalakok kerülnek, akik majdhogynem reménytelen küzdelmet folytatnak sorsukkal, jellemükkel, küldetésükkel és környezetükkel. Nem nehéz ráismernünk e tipologizált külsejű, kötelékekben vergődő lények magatartásában napjaink elidegenülő, szorongásos életmintáira: az emberi szabadság gyötrelmes dilemmáira.

Aki megnézi az alkotó első önálló magyarországi bemutatóját a szegedi Horváth Mihály

utcai Képtárban, az bizonyára észreveszi ezeket a sajátságos tematikai, tartalmi vonulatokat. Ám ezzel együtt azt is tapasztalhatja: szó sincs itt valamiféle mereven elkülönülő művészi útvonalról. Viszontlátjuk itt az analitikus, réteges agyagkezelést, a festékanyagok ritmikus, lakonikus felhasználását, nem beszélve a figurák karakterizáló, általánosító megformálásáról. Más kérdés, hogy alkalmanként a kollektív eszmeiségű, archaikusabb fogalmazású plasztikák valósággal ellenpontozzák az individuálisabb töltetű, dinamikusabb hatású szobrászi megoldásokat. Máshol meg a kétféle élménykör szorosabban összefonódik. Ilyenkor a történelmi és aktuális tartalmak mintegy átjárják, értelmezik egymást, ahogy ezt például a falakba burkolt

balladai asszony motívuma dokumentálja. Mozgásban, alakulóban van tehát Kotsis Nagy művészete. Igaz, a tematikai, gondolati csomópontok már meglehetősen határozott körvonalakat mutatnak, az alakító eszközök területén azonban a bizonyosságok és a lehetőségek viaskodását érzékeljük.

Egy fiatalabb művésznél az ilyen küzdelem már-már természetes. Előbb-utóbb ki kell szakadni a nagyhatású mester búvköréből, majd rátalálni az egyénibb hangra. Csakhogy Kotsis Nagy Margit esetében bonyolultabb a helyzet. Mert a késve induló művészek közé tartozik. Ráadásul nem áll mögötte meghatározó érvényű szakmai atyamester. Jóllehet a kolozsvári főiskolán egyebek között mintázást is tanult, végzettségét tekintve mégis iparművész. Nem csoda így, ha az alkotó a mindent bepótlók és a mindenről tudni akarók igyekezetével munkálkodik.

S nem is eredménytelenül. Hisz a formai, kifejezésbeli mozgékonyabb ellenére az is szembeötlő, hogy a különféle plasztikai megoldások hálózatában végül is egy szervezesebb kötődésű, személyesebb arcélű szobrászat érlelődik.

Érdekes és tanulságos nyomon követni ezt a folyamatot. Már csak azért is, mert az utóbbi évtizedekben meglehetősen szkeptikus nézetek alakultak ki a hagyományosabb, realista szellemű művészet megújulási, felfrissülési lehetőségeiről. De időközben feltűnt Kő Pál vagy Lóránt Zsuzsa szobrászata, s ezzel egyszeriben kiderült: fölösleges volt a bizalmatlanság. Nos, lényegében Kotsis Nagy Margit munkássága is ehhez a tendenciához kapcsolódik. Kétségtelen ugyanis: többé-kevésbé ő is tiszteletben tartja a valóság arányrendjét, gyakorta visszatér a szimmetrikus, harmonikus elrendezésekhez, egyszersmind domináns szerepet biztosít az emberi figuráknak. Eközben azonban rendszeresen feszegeti, gazdagítja a klasszikusabb jellegű kifejezés módszertanát. Nem elégszik meg önmagában a töredezettség hatású, réteges szoborépítéssel: a kollázstechnikát is autentikusan használja. Ha a téma úgy kívánja, akkor a személyes emlékek népi szöttek és kézimunkák nyomait viselik a felületek, más esetekben viszont mindössze csak egy prózai szöveddarabét. A Szisziüphosz sorozat vonagló, vergődő alakjai ugyanakkor egyre-másra felrúgják a mértékesebb harmónia elvét, s helyette a szabadabb fel fogású plasztikai ritmusnak engedelmessé válnak.

Bizonyára ennyiből is kitűnik: Kotsis Nagy realista alapozású szobrászata több helyen érintkezik a modern művészetek törekvéseivel. Nála is a romantikusabb, drámaibb hangulatok hiteles tolmácsolása, az expresszív fogalmazás a perdöntő, ami szorosabban összeláncolódik egy gondolatiságra apelláló, jelképteremtő magatartással. Különös, hogy míg a pályatársak jó része többnyire a szentelenebb vagy a groteszkebb kifejezés alternatíváit vizsgálja, addig erre a művészetre sokkal inkább a komolysággal párosuló belső szenvedély a jellemző.

Elég csak megfigyelnünk a *Menet* című kompozíciót: az alkotó egyik legjellegzetesebb, legjelentősebb művét. A történelmet idéző boltív alatt zárt formátumú, áhítatos-méltóságos asszonycsoport halad. Nyilván ezek a motívumok is a székelyföldi élményeket idézik, mégsem beszélhetünk itt valamiféle plasztikai zsánerjelenetről. Tudniillik a figurák archaikus, egyiptomias megformálása, egyáltalán a plasztikai elemek feszes, súlypontosított elrendezése általánosabb jelentést kölcsönöz a műalkotásnak. Nevezhetjük ezt hitnek, állandóságnak vagy a törvények tiszteletének — igazában ebben az eszmekörben mozog a szobor üzenete.

A létszerűség megidézése egyébként minduntalan visszatér Kotsis Nagy Margit művészetébe. Szinte az emberi létezés történelmi stációit elemzi. Egyfelől a hitre, a méltóságra: az emberi teljességre hivatkozik; másrészt pedig a kiszolgáltatottság, a szorongás, a tehetetlenség és a szenvedés árnyait firtatja. Emlékezetes plasztikát készít egyebek közt Veres Péter emlékére. Ez a fegyelmezettén sírdogáló asszony tulajdonképpen majdnem olyan, mint a többi balladás, fohászos hangvételű figura. És mégis. Az archoz simuló kézfejek ezúttal rendhagyó módon kifelé fordulnak: ezzel újszerű tartalommal telítődik meg a gyász képzetköre. Ám akkor is állapot- és létjelentéseket mintáz az alkotó, amikor napjaink lehangoló morális és lélektani szimptomáit láttatja. Mind a *Tűlterhelt napok*, mind a *Sziszüphosz* sorozat darabjai a leplekbe burkolódzó, kötelékekbe szorított élethelyzetekéi példázzák, egyben a kitörés, a szabadulás heroikus és már-már reménytelen küzdelméről is tudósítanak. Lehet: a nyugtalanul csavarodó, dinamikus természetű drapériaformák, a szabálytalanul felvillanó kéz- vagy lábmotívumok látszólag a pillanatnyi cselekvés érzetét keltik, a részletekből összeálló tartalmi és hangulati egész azonban mindenképpen az időtlenség érzetét sugallja. S még inkább így van ez az *Állapot* szalaggal átkötözött, kopasz alakjainál, akiknek voltaképpen már a mozgási szabadság sem adatott meg.

Nem nehéz felfedeznünk e „szobrászi láttelek” háttérében a tartalmi, gondolati indítást. Ahogy tapasztalhattuk: egy-egy mondai, irodalmi téma többször is hatalmába keríti a művészt. Mindebből viszont csak az eszme, az aktualizálható gondolati feszültség érdeklí: nem akar mesélő, „irodalmias” műveket csinálni. Éppen ellenkezőleg. Főként a plasztikai tömörítés, az intenzívebb drámai hatáskeltés foglalkoztatja. Ennek köszönhető, hogy az egészalakos figurák mellett egyre-másra megjelennek a csonkított formák, a torzós megoldások, mint ahogy a kötetlenebb, anyagszerűbb mintázást, az artisztikusabb felületkezelést is ugyanez a törekvés motiválja. Az eddigieknél is elementárisabb küzdelmet érzékeltet például az *Áttörés* című kompozíció, amelynél a személyiséget gúzsba kötő lepleket, kötelékeket egy vastkos, jelképes falrészlet helyettesíti. Vagyis ezen kell áttörni. Logikus, hogy ilyen szituációban még inkább indokolt a szabadabb, gesztusserűbb anyagkezelés. És az sem véletlen, hogy a gyötrelmesebb, fájdalmasabb témájú darabokat éppen a *Megtisztulás* torzója követi: egyszóval egy sajátos felfogású Corpus adaptáció.

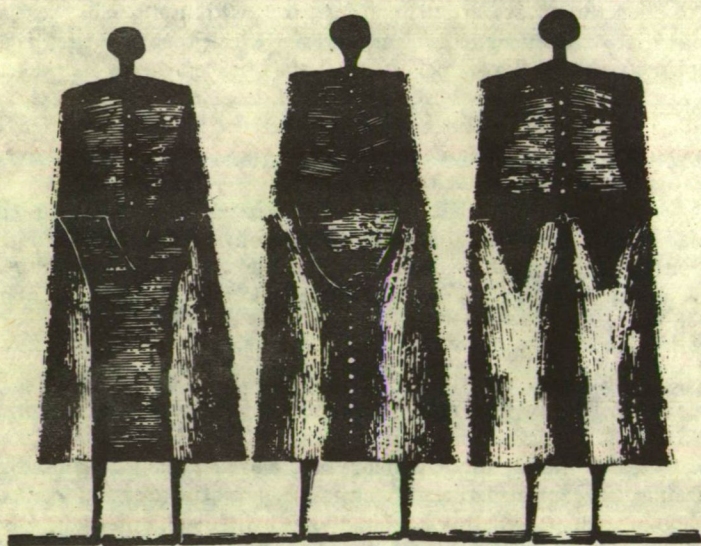
Kotsis Nagy munkásságában tehát többszörösen is tetten érhető a művészi építkezés szervesebb logikája. Akárcsak a divatos témák iránti fogékonyság. Persze az a fontos: az alkotó többé-kevésbé átformálja, magához szelídíti a különféle szellemi tartalmakat. Mi sem bizonyítja ezt hitelesebben, mint a karakterizáló, állandósuló művészi vonások fokozatos gyarapodása. E tekintetben mindenesetre különös jelentősége van a konzekvens agyag és samott-használatnak. Itt azonban nemcsak a folyamatosság a lényeges, hanem az anyag virtuális átváltozása is. Hiszen a réteges, nagyvonalú alakításmód, a színek autentikusabb felhasználása azt eredményezi, hogy elég gyakran monumentális, drámai és mítikus arculatot nyernek ezek a kispasztikák. Pedig az agyagszobrászatot mindenekelőtt a bensőségesség, az intimitás jellemzi: kivéve az ősi kultúrákat. Ámde a konkrétabb alakzatoknál is viszontlátjuk a művészi tipizálás változatait. Egyebek mellett eleven formai, jelentésbeli párbeszéd folyik a zárt öltözetű és a nyitottabb megjelenésű figurák között, ahol is a kiszolgáltatottságot, ősiséget is jelölő kopasz fejforma hovatovább attribútum értékűvé válik.

Kotsis Nagy Margit szobrászatának forrásainál aligha lehet figyelmen kívül hagyni az orosz és egyiptomi művészetet. Alkalmanként ő is markáns, időtlen alakokat mintáz, monu-

mentális termegoldásokra törekszik, mindemellett festi, színezi műveit. Ugyanakkor a kortársi Jeanclos a másik nagyhatású inspirátor, aki talán mindenekelőtt plasztikai zaklatottságával és gondolati talányosságával hatott az alkotóra. Ezek a hatások szerencsére nem bénították meg túlságosan a művészt. Meglehet: egy-egy virtuózabb, zaklatottabb formatestű munkán belül még zavarja egymást a klasszikusabb jellegű drapéria és a vaskosabb, tömörszerű kézmotívum, de hát nem is olyan egyszerű mindig összehangolni az eltérő felfogásokat. Ennek ellenére az alkotó újabb sorozatainak csak tovább bonyolítja a helyzetet. Többek között megjelenik a késő gótika és a manierizmus szellemisége. Ezt azonban úgy is felfoghatjuk: igazában szűkül a kör. Most például az archaikus, klasszikus kultúra és a modern művészet határmezsgyéjén vagyunk. Kotsis Nagy Margitnak pedig valószínűleg nemcsak tehetsége: megbízható művészi irányítúje is van.

SZUROMI PÁL

Kotsis Nagy Margit kiállítása 1983. április 15-től május 22-ig látható Szegeden, a Horváth Mihály utcai Képtárban.

SZENTI ERNŐ GRAFIKÁJA